Είναι πιθανή μια κατάρρευση της Δύσης;

Το ερώτημα αν η Δύση μπορεί ακόμα να συνέλθει από την υπερχρέωση και την έλλειψη δυναμισμού απασχολεί, πλέον, μεγάλο μέρος της δυτικής ελίτ. Αποκαλυπτικό είναι το ρεπορτάζ που ακολουθεί, από το οποίο ο καθένας μπορεί να βγάλει τα συμπεράσματά του.

Στα μέσα της δεκαετίας τού 1980, είχα την ευκαιρία να επιμεληθώ ένα θαυμάσιο βιβλίο, γραμμένο από τους Ν. Ρόζενμπεργκ και Λ. Μπρίτζελ, με τίτλο «Πώς πλούτισε η Δύση» (εκδ. Ροές, 1987). Στο πολύ τεκμηριωμένο έργο τους, οι δύο συγγραφείς κατέληξαν -με την παράθεση άφθονων ιστορικών στοιχείων- στο συμπέρασμα ότι η υπεροχή της Δύσης οφείλεται στην ικανότητά της να πειραματίζεται πέρα από θρησκευτικές αγκυλώσεις, να καινοτομεί και να προωθεί τον πολιτικό πλουραλισμό, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της επιχείρησης και του πνεύματος του επιχειρείν.

Με τους δύο συγγραφείς, που τότε δίδασκαν σε αμερικανικά πανεπιστήμια, είχαμε τακτικές ανταλλαγές απόψεων και θυμάμαι μία παρατήρησή τους στις αρχές της δεκαετίας τού 1990:

«Η Δύση», μας είχε πει ο Ρόζενμπεργκ, «βιώνει ένα βαθύ μετασχηματισμό. Αυτόν της υπεροχής της χρηματοοικονομικής οικονομίας έναντι της πραγματικής. Ο μετασχηματισμός αυτός οφείλεται στο γεγονός ότι οι μεγάλες δυτικές επιχειρήσεις έχουν μεγαλύτερη διάρκεια ζωής από τους ανθρώπους που τις δημιουργούν.

Ετσι, κάποιοι τρίτοι πρέπει να αναλαμβάνουν επιχειρηματικούς κινδύνους. Αυτοί οι τρίτοι είναι τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και οι μέτοχοι. Στο πλαίσιο αυτό, η εταιρεία, με μετατρέψιμες μετοχές, μετέβαλε τον υπάρχοντα μακροπρόθεσμο κίνδυνο απώλειας ενός μεγάλου ποσού κεφαλαίου σε βραχυπρόθεσμο κίνδυνο απώλειας μικρών ποσών κεφαλαίου. Καθώς τα εμπορεύσιμα μερίδια εταιρειών πωλούνταν αμέσως σε τιμές προσδιοριζόμενες καθημερινώς (ή συχνότερα), οι ιδιοκτήτες τους δεν συνδέονταν με την επιχείρηση για τη διατήρηση του κεφαλαίου της, αλλά μπορούσαν να πάρουν τα κέρδη τους ή να διακόψουν

τις ζημίες όποτε το έκριναν σκόπιμο. Τα εμπορεύσιμα μερίδια μετέτρεψαν το μακροπρόθεσμο κίνδυνο των ιδιοκτητών σε βραχυπρόθεσμο κίνδυνο των επενδυτών. Η ιδιοκτησία των υφιστάμενων περιουσιακών στοιχείων χωρίσθηκε σε δύο επίπεδα: πρώτον, την εταιρεία ως μία ενότητα και, δεύτερον, τους ιδιοκτήτες μεριδίων, οι οποίοι χρηματοδότησαν την εταιρεία με κεφάλαιο».

Αυτή η παρατήρηση του Αμερικανού καθηγητή μού έφερε στο νου μία σκηνή που είχα ζήσει το 1984 στην Ελβετία, σε ένα ευρω-αμερικανικό συμπόσιο για επενδύσεις. Θυμήθηκα έναν Ελβετό τραπεζίτη να εξηγεί ότι η τράπεζά του διαχειριζόταν περί τα 16 δισ. δολάρια, τα οποία όμως δεν είχε καμία πρόθεση να επενδύσει σε παραγωγικές επιχειρήσεις. «Οι πελάτες μας θέλουν εξασφάλιση και γρήγορα κέρδη», είχε τονίσει, για να προσθέσει ότι τότε οι διεθνείς ροές κεφαλαίων που έψαχναν γρήγορες αποδόσεις ξεπερνούσαν τα 700 δισ. δολάρια ημερησίως, συμπεριλαμβανομένων και των συναλλαγματικών πράξεων. «Πρόκειται για ένα εντυπωσιακό φαινόμενο, που θα αλλάξει ριζικά την παγκόσμια οικονομία», παρατηρούσε αινιγματικά ο Αμερικανός συνάδελφος Μπρους Νουσμπάουμ, ο οποίος τότε συνεργαζόταν με τον περιοδικό *Νιούσγουϊκ*.

Οκτώβριος 1994, στο Λονδίνο. Μαζί με τρεις ακόμα Ευρωπαίους συναδέλφους, συναντούμε σε μεγάλο ξενοδοχείο το Γάλλο οικονομολόγο και αγαπημένο παιδί του τότε προέδρου Φρ. Μιτεράν, Ζακ Αταλί, πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (BERD). Η συζήτηση, πέρα από τα τυπικά, πήγε πιο μακριά και ο υπογράφων ερωτά ποιες, κατά την άποψη του συνομιλητή μας, θα είναι οι βαθύτερες επιπτώσεις της κατάρρευσης του κομμουνισμού στην παγκόσμια οικονομία -με δεδομένη, επίσης, την υιοθέτηση από την κομμουνιστική Κίνα της οικονομίας της αγοράς. Ο Ζακ Αταλί χαμογελά και απαντά: «Ευχαριστώ για την ερώτηση, είναι το θέμα του βιβλίου που έχω αρχίσει να γράφω με τίτλο *Μία σύντομη ιστορία του μέλλοντος*».

Το βιβλίο αυτό κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Fayard δώδεκα χρόνια αργότερα, το 2006, και ο συγγραφέας του μου το απέστειλε, γράφοντας στη συνοδευτική επιστολή: «Αγαπητέ φίλε, σήμερα αποφασίζεται ποιος θα είναι ο κόσμος το 2050 και προετοιμάζεται αυτός του 2100. Σύμφωνα με τον τρόπο που θα αντιδράσουμε, τα παιδιά και τα εγγόνια μας είτε θα διασχίσουν ένα βιώσιμο κόσμο, είτε θα περάσουν μέσα από μία κόλαση, που μόνον το μίσος τους για εμάς θα προκαλεί. Για να τους αφήσουμε έναν υποφερτό πλανήτη, πρέπει να κάνουμε τον κόπο να σκεφτούμε το μέλλον, να καταλάβουμε αυτό που έρχεται και να δράσουμε αναλόγως. Αυτό είναι εφικτό: η Ιστορία υπακούει σε κανόνες που επιτρέπουν να την προβλέψουμε και να την προσανατολίσουμε...».

Πέμπτη, 18 Αυγούστου 2011. Διαδικτυακή ερώτηση στον Ζακ Αταλί σχετικά με το μέλλον

της υπερχρεωμένης Δύσης και των επιθέσεων που δέχεται η Ευρώπη. «Η κατάσταση είναι κρίσιμη και δεν έχει κυκλικό χαρακτήρα, όπως άλλοτε. Οι δυνάμεις της αγοράς κυριαρχούν στον πλανήτη. Είναι η έσχατη έκφραση του ατομισμού και του θριάμβου του. Το χρήμα εξηγεί σήμερα όλες τις αναταράξεις της ιστορίας: για να την επιταχύνει, να την αρνηθεί, να την τιθασεύσει. Τα κράτη, μέσω του υπερδανεισμού και της αλαζονείας τους, έπεσαν στην παγίδα του χρήματος. Η κυριαρχία του τελευταίου θα καταστρέψει πιθανότατα τις Ηνωμένες Πολιτείες. Σιγά - σιγά, βέβαια. Ως μοναδικός νόμος του κόσμου, η αγορά θα σχηματίσει αυτό που αποκαλώ *υπεραυτοκρατορία*. Πρόκειται για μία ασύλληπτη πλανητική κατάσταση, που θα δημιουργεί νέους τρόπους πλουτισμού, νέες αλλοτριώσεις, νέες περιουσίες, αλλά και πρωτόγνωρες δυστυχίες. Δεν έχουμε να κάνουμε με την παρακμή της Δύσεως, αλλά με την έλευση μιας νέας πραγματικότητας. Αν η ανθρωπότητα κάνει πίσω μπροστά σε αυτό το μέλλον και διακόψει βίαια την παγκοσμιοποίηση, πριν απελευθερωθεί από τις αλλοτριώσεις του παρελθόντος, τότε θα βυθιστεί σε διαδοχικές βαρβαρότητες, στις οποίες θα πρωταγωνιστούν τρομοκράτες, ιδιωτικοί πειρατές, θρησκευτικές ομάδες και παραλογισμένοι πολίτες. Θα είναι η αρχή του τέλους για την ανθρωπότητα. Ομως, αν η παγκοσμιοποίηση ελεγχθεί, πλαισιωθεί και εξελιχθεί ταυτόχρονα με παγκόσμιους δημοκρατικούς θεσμούς, τότε ίσως καταλήξουμε σε ένα σύστημα *υπερδημοκρατία*ς , που θα είναι και το αντίβαρο σε μία προοπτική *υπερσύγκρουση*ς . Μια τέτοια εξέλιξη θα επιτρέψει στον άνθρωπο να ανακαλύψει εκ νέου τις απίστευτες δυνατότητες της τεχνολογίας και της προσφοράς της για μια καλύτερη ζωή. Οχι, η Δύση δεν καταρρέει. Προκαλείται να επανεφεύρει νέες δημοκρατικές ελευθερίες και άλλους τρόπους ζωής...», μας απάντησε.

Λίγη ώρα αργότερα, ο γνωστός Αμερικανός μελλοντολόγος και συγγραφέας, Αλβιν Τόφλερ, απαντώντας στο ίδιο ερώτημα, μας έγραψε: «Οχι, η Δύση δεν καταρρέει. Διαθέτει τεράστια κοιτάσματα γνώσεων που αύριο θα είναι πολυτιμότερη πρώτη ύλη από το πετρέλαιο. Είναι η αμύθητη περιουσία της -την οποία, όμως, θα πρέπει να την αξιοποιήσει πριν άλλοι της την κατακλέψουν. Το σημερινό πρόβλημα Ευρώπης, Αμερικής και Ιαπωνίας είναι ο έλεγχος ενός *νέου συστήματος πλούτου* , που εγκαθίσταται σε πλανητικό επίπεδο και που αποκαλώ *επαναστατικό πλούτο* . Την ανάδυση αυτού του νέου συστήματος οι Δυτικοί, που είναι οι δημιουργοί του, δεν την κατάλαβαν όπως θα έπρεπε. Ο πλούτος είναι αυτός που επιτρέπει την ικανοποίηση αναγκών και επιθυμιών. Ενα σύστημα πλούτου είναι το μέσον με το οποίο δημιουργείται πλούτος με νομισματική ή μη μορφή.

«Στην εποχή μας, που είναι αυτή του μετα-Τρίτου Κόμματος, σε αντίθεση με τα όσα υποστηρίζει ο Ζακ Αταλί, αυτό το σύστημα δεν στηρίζεται στο χρήμα, αλλά στη γνώση. Για την ώρα, τη γνώση αυτή αξιοποιούν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό οι γκουρού των αγορών και των τραπεζών. Δημιούργησαν χρηματοοικονομικά προϊόντα ταχύτατης ροής,

επωφελούνται των προόδων στην τεχνολογία και, μέσα από την πλανητική διάδοση εικονικού χρήματος, ανέτρεψαν όλο το παλαιό σύστημα πλούτου. Η κρίση, στην ουσία, είναι αυτή της αναδύσεως μιας νέας πραγματικότητας. Οπως συνέβη δια μέσου των αιώνων, σε παρόμοιες συνθήκες υπάρχουν κερδισμένοι και χαμένοι. Το πρόβλημα είναι ότι, πριν από 300 χρόνια, ο πλανήτης είχε 800 εκατομμύρια ψυχές και σήμερα ξεπερνά τα 7 δισεκατομμύρια. Αυτό, μαζί με την ενεργειακή πρόκληση, είναι το σοβαρότερό του πρόβλημα.

«Προσωπικά, όμως, αρνούμαι την απαισιοδοξία. Η Χέλεν Κέλερ, αυτή η κωφή και τυφλή μεγάλη συγγραφέας, έγραψε: *Κανένα*ς *απαισιόδοξο*ς *δεν ανακάλυψε τα μυστικά των άστρων, ούτε περπάτησε σε δρόμου*ς *που οδηγούν στο άγνωστο, αλλά ούτε και άνοιξε κάποιου*ς *νέου*ς *ορίζοντε*ς *στο ανθρώπινο πνεύμα* . Ενώ βρισκόμαστε ήδη στον 21ο αιώνα, πολλές καταστροφές μπορούν να συμβούν. Από ένα νέο κραχ ή έναν πόλεμο ΗΠΑ - Κίνας, έως απίστευτους σεισμούς και καταποντισμούς. Ολες αυτές οι υποθέσεις δικαίως θα πρέπει να μας ανησυχούν. Ομως, μεγάλο μέρος της σημερινής απαισιοδοξίας είναι θέμα μόδας, ακριβώς όπως τότε που άρχισε η Βιομηχανική Επανάσταση, στα μέσα του 19ου αιώνα, προκαλώντας τρόμο και αντιδράσεις στην Ευρώπη. Σήμερα, λοιπόν, η ταξιαρχία της νοσταλγίας του «χθες» βρίσκεται αντιμέτωπη με το «αύριο». Ενα αύριο ασυμπλήρωτο και δύσπλαστο, το οποίο όμως δεν περιμένει την απαισιοδοξία του ρομαντισμού».

Με αυτές τις σκέψεις του Αλβιν Τόφλερ κλείνουμε το παρόν σημείωμα. Θα επανέλθουμε στο προσεχές με τις προβλέψεις για το 2025 του Ινστιτούτου Μελετών και Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ενωσης.

Πηγή:naftemporiki

ΑΘΑΝ. Χ. ΠΑΠΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ